

ՏԱՍՆԵՐՈՐԻՒՄ

ՄԱՅԻՍ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կես տարեկանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:
Թիֆլիսում գրվում են միայնակ անդամները:
Ուսումնարանային օրինակները և ողակի
Կապիտալ. Редакция «Маяк»

Խմբագրատունը բաց է առաջօրե 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տոն օրերից):
Հայտարարությունները ընդունվում են ամեն լիցուով:
Հայտարարությունները համար. գնում են
կիրակի օրը 2 կոպեկով:

ԲՈՎԱՆՊԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ. Հայոց թատրոն:
Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ,
Առաջին-Ունգարիա: Ֆրանսիա: Նամակ Ֆրանսիայից:
Նամակ Թիֆլիսից: — ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ
— ՅԱՍՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆ — ՖԵԼԻՍՏՈՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

Եթե ուզիք է թե թատրոնը վարժող է,
ուր ուղղություն ու կրթություն է առնում
հասարակաց վարժն ու բարք, ի՞նչ է ու
րենքն հայ թատրոնը:

Յանդուգն դատողություն չի լինի ասել,
թե դա նախ այդ անունն արժանի չէ,
այսինքն՝ այդ անուն իւրը չէ. երկրորդ
նա ուղղություն ու կրթություն վարժող
չէ: Այս դատաստանից դուրս է այն օգուտ,
որ նա պատահական բերաններով տուեց.
Հայրը, այդ բնիկն ու վատագուստ հայր
թիֆլիսում, հայ գերասանի համբավն
հրապուրեալ, համարձակեցաւ, սիրտ ա-
րաւ, առանց կարմրելու ոտ ներս գնել այն-
տեղ, ուր հայերէն էր խօսվում, և առա-
ջին անգամ քաջութիւն ունեցաւ գովելու
հայ լեզուի ներդաշնակութիւն և ընդու-
նակութիւն, որ լսում էր մեր Բիւզանդեան
շնորհալի հիւրերի բերնէն, և ձկնում էր
նոցա արձակ ու համարձակ լեզուի տակ:

Ասում էի թե հայ թատրոն չը կայ, և
եղածը ուղղություն ու կրթություն վար-
ժող չէ, ջնդ կարծում թե այս խօսքերն
ապացուցութեան կարօտ լինին. բայց և
այնպէս, ցանկացողին ահա մի երկու կարծ
որ ուզէ և ասէ. — նախ, որովհետեւ այնտեղ
հայ կենք չը կայ, և երկրորդ, որովհետեւ
այնտեղ հայ կենքին նմանողն էլ չը կայ:
Ոչ հայն է տեսնվում բնիկ վրա (բացի գե-
նդապետները):

ՖԵԼԻՍՏՈՆ

Ի՞նչ սարսափելի դժուար բան է եղել ֆելիստո-
սոնիստ լինելը:

Նիւթ չը կայ որ մարդ կարողանայ մի բան
գրել, թէպէտ նիւթերը անսպասելի են, բայց
լուսավորել այն է, որ պէտք է ընտրել երկու
չարեաց փոքրագոյնը, այսինքն՝ նիւթերի յար-
մարագոյնը, կամ լաւ եւ՝ այնպիսի մի նիւթի
վրա պէտք է խօսել, որ ոչ ոք չը վիրաւորի,
ինչպէս թրքական առածը ասում է շնէ չիւ
հանարն նէ քեապպա: որ նշանակում է — ոչ
չամբուրը այրվի և ոչ խորովածը:

Այժմ ընթերցողները կասեն թէ, այս կրօնն էլ,
Բաֆֆի լեռնի մէջ պոլսեցի թուփման էֆէն-
դու նման առանց առածի չէ խօսում, իսկ ես
կը պատասխանեմ թէ, թուփման էֆէնդին միայն
լիւռ առածներով էր խօսում, վասն զի ինքն էլ
լիւռ ծնունդ էր, մինչդեռ ես ամեն տեսակ կեն-
դանեաց և մարդկերանց համար անսպասելի ա-
ռածներ և անկեղծանքներ առնում, բայց խնայողու-
թիւն անելով՝ չը վատնեմ հարկադրված եմ,
որովհետեւ մի օր իւր ընծայելու մաղկի եմ,
մանաւանդ Նասրադին մոլլայի դեռ չը լաված
ընտիր անկեղծանքներ, որոնք գործի չեն բարո-
յական դասերից:

բաժանէն, որ իրեն արիւն՝ հայ է), և ոչ
հայի նմանը Միայն անթիւ ֆրանսիացիք —
Քաֆօ, Մինար, և՛ ընկերութիւնն
(զարդի համար), և այդ բոլորն էլ իրենց
չափազանց անբնականութեան և յիմար չին-
ծութեան մէջ իրարից մաղի չափ տար-
բերութիւն չունին:

Ուղղութեանը զարդ, պատուելի Քաֆօ-
նեքն իրենք, սաստիկ վրդովուած, արդելում
են որ մաղամ Մինարներ չը համարձակին,
նոցա աղջիկների առջև, զանազան անբա-
րոյական բաներ պատմել (երեւի օթեանիւն-
րում և անթուրի վրա նստող մատող
աղջիկների համար վտանգ չը կայ թէ նոցա
կոյս մաքերն ու սրտեր պղտորելն այնպի-
սի պատմութիւններէ և տեսարաններէ):
Քաֆօն ու Մինարը խօ, վարք ու բարք ուղ-
ղող ու կրթող՝ ընտրովի և անմասն մար-
դիկ են. — երկու հայր, մի յանկարծ և
սխալմամբ լոյս ընկած ապօրինի որդու տէր,
մի որդու երկու հայր. երկուսն էլ երեքն,
հայրական գորովով սաստիկ յուզուած ժա-
մանակ, ուզում են մէկը միւսից խել ապօ-
րինիին հայր լինելու պատիւը, բայց դար-
ձեալ հաշտվում և փոխադարձ հաւանու-
թեամբ երկուսը մէկին հայր են դասնում
և — նորա վիճակը ապահովելուն հայրաբար
հոգ տանում:

Վերջապէս, — Քաֆօ, — Մինար... (ձայնը
երթալով բարձրացաւ որքան կարող եւս,
տրաքուելու չափ, բայց ի սէր Աստուծոյ՝
առանց տրաքուելու)... — Մինար, — Քա-
ֆօ:

Մինար. Գու ինչի՞ առում ես — վատ է:
Քաֆօ. Որովհետեւ դու ասում ես — լաւ է:
Մինար. Համաձայն եմ:

Քաֆօ. Ուրեմն համաձայն ես:
Որքան լսեցի, բոլորը դժգոհ էին այդ
խաղի ընտրութեանէ: Մէկն ասում էր, սա-
տանէն զիտէ դա ինչ բան է: Միւսն ասում
էր, ես ոչինչ չեմ հասկանում: Երրորդն ա-
յլ:

Հիմա դառնանք մեր նիւթի խնդրոյն: Չը գի-
տեմ, ինչ բանի վրա գրեմ. եթէ խելքիս վրածը
գրեմ, պիտի ասեն թէ կըսեն չողերից խնդի-
ցել է, եթէ ամեն բանի ճշմարիտը գրելու յան-
դգնիմ, թիֆլիսից չուտով պէտք է փախչեմ, որ
ընտա իմ հաշտվել չը գար, որովհետեւ քիչ շատ
տեղական բարբառներ վարժվեցայ, վարք ու
բարքին տեղեկացայ, զանազան սովորութիւննե-
րի ծանօթացայ, և բանը այն ստորագրեմ հայոց-
րի, որ ես ես սկսայ պոլսեցիներին չը հաւանել.
շատ անգամ ասում եմ լիւռ, Աստուած սիրես,
զրանք հոստոններ են կարծես թէ ես հոստո
չեմ. բայց ճշմարիտն ասած, ես ինքս զգում եմ
որ այլ ես հոստո չեմ, այսինքն ոչ հոստո եմ,
ոչ թիֆլիսեցի, այլ մի տարօրինակ խառնուրդ,
մի նոր սերունդ՝ անպատճառ ինձ մի ուրիշ ա-
ծական պէտք է տալ: Բացի սորանից կարծես
թէ աղգասիրութիւնն էլ աւելացաւ, ես զգում
եմ իմ մէջ մի ծանրութիւն, երեսուն է որ գնա-
լով գնալով աղգասէր եմ դառնում. եթէ այս
կերպով շարունակվի, աղգասիրութեամբ այն
ստորիման պիտի ծանրանամ, որ այդ բեռիցը
թեթեւացու համար աղգասէր չեղողներին պիտի
բաժանեն. դժբաղդարար թիֆլիսում էլ աղգա-
սէր չեղող ոչ ոք չը կայ, ամենքը ջերմ, կրա-
կոտ, վառվառն հայրենասէրներ են և պոլսեցի-
ների նման հոստո չեն, այսինքն տակը փոս,
վրան փիլիպպոս չեն, որ նշանակում է ներքուստ
չահասէր, արտաքուստ աղգասէր, իսկ թիֆլիսի

սում էր, խայտառակութիւն, եղբայր, խայ-
տառակութիւն Մէկն էլ իւր խորին դժ-
գոհութիւնն ու արհամարհանք հրապա-
րակաւ յայտնեց, տակով թէ Բագդադեանի
բան է: Այդ խօսքի վրա ես, խոնարհ ծա-
ռայս, Բագդադեանի համար թուր քաշեցի
անդադարձելով քննադատին, թէ Բագդադ-
եանէն, իւր թուրը երազումն անգամ, այդ-
պիսի բան մտքովն անցկացուցած չունի.
— երկու հոգի, Քաֆօ ու Մինար, մի որդու
հայր, մանաւանդ որ երկուսն էլ համաձայն
հաւանութեամբ ընդունին՝ այդ բան... Ոչ,
Բագդադեանցին ապուշ չէ: Ոչ էլ Քաֆօ, Մի-
նար և ընկերութիւնն (զարդի համար) կա-
րող էին այդքան ապուշ լինել. անշուշտ
հեղինակի ուղեղի դադանքն է այդպիսի
Քաֆօ-Մինարների ծնող լինել:

Ի վերայ այս ամենայնի, մարդիկ քիչ ու
միջ ծիծաղեցան, պէտք չէ ուրանալ: Իսկ
և իսկ Հայի էլ ծիծաղելու ժամանակն է.
— Հայրենիքն արգէն վերականգնած է, իւր
եղբայրներ խաղաղութիւն ու բարութիւն
են վայելում. ամենայն ինչ կատարեալ է
վանում ու Մշում. թիֆլիսում կարելի է
Քաֆօի հասուն աղջիկների ծրվածքով ու
վրժվածքով ուրախանալ ու ծիծաղել և
նոցա այժման շարժումներով ու վերելքի
թուշտոցով և հպարտութեամբ (minauderie)
գնացել ու ուշաթափել: Հայրենիքն ասի-
րութիւնն, զինուորութիւնն, առաքելի և
գի, ան ձեռն ու իրութիւնն, առաքելի և
բարեբաղդ լինելու այդ երեք յատկութիւն-
ներն էլ կարելի է Քաֆօ-Մինարի և ընկե-
րութեան օրինակէն ուսանել: Քաֆօ կատա-
րեալ հայրենասէր է (յուսով որ կը կարո-
ղանայ մինսոր դառնալ և իւր բամբակնե-
րի գին թանկացնել), սանդուղների մէջ
մէջ և դռների ետեւ պահուող սիրամուկ
հոստոսին և կատարեալ զինուորութեան
ողի են արտաշնչում ու ներշնչում, իսկ ա-
պօրինի որդիներ գէս ու գէն ցանող ու մի

կրտսեայութիւնը ընդհակառակը արտաքուստ
չահասէր և ներքուստ աղգասէր է, և տարապի-
ւի կրակավառ է, այնպէս որ մի քաջ հեռուից
մարդ կարող է պայթիւսը վտել:

Բայց ես դարձեալ հեռացայ ֆելիստոնիստի
պաշտօնից: Ուզում էի ասել որ թիֆլիս համա-
կրել քաղաք է, չեմ ուզում հեռանալ, սակայն
միմիայն թիֆլիս մնալով մարդ չէ կարող փողոց-
ների փաշին կուլ տալով ապրել. պէտք է մի
բան անել, մի բանով պարտաւել: Որինակի
համար կամ վաճառական, կամ գործակաւար,
կամ միլիտան, կամ խմբագիր (ձրի կարգացե-
լու համար), կամ ինտելեկտուալ, կամ ուսուցիչ,
կամ տեսուչ, կամ քահանայ (ամենից հեշտը),
կամ հրդեհի ապահովութեան պէտք (ամենից
համը), կամ լուսանկար (բացի աւերակներից),
կամ դերասան, կամ դերասանուհի, կամ պիէսա
թարգմանող (Աստուած կարողութիւն ապ), կամ
բժիշկ (փողի հիւանդութեան օգուտ չունի), կամ
փաստաբան (այժմ ամեն մարդ իրաւաբան է),
կամ Էփիմանայ միաբան (մեղայ Աստուծոյ, Աս-
տուած թողութիւն չորհնեցէ), կամ... ես ինչ
գիտեմ, վերջապէս մի բան պէտք է լինել, ես
էլ ճարտաւորեալ որոշեցի ֆելիստոնիստ լինել:
Բայց ում մտքիցը կանցնէր որ սա դժուար մի
ձեռնարկութիւն է եղել: Նիւթ պտուելու համար
չը գիտեմ ո՞ր գնամ, կ'ընը կորուսած ամուսնոյ
նման փողոցներում ման եմ գալիս նիւթ ճարե-
լու համար, Հայերի կ'ընը գնամ, — առանձին չը

կատարեալ խորեայ ու կեղծաւոր ճերանս
անձնութեան տիպար է: Այդ օրինակ-
ներով կազմութեան ու ոգևորութեան, թիֆ-
լիսի հայն կ'երթայ անշուշտ ու կը
փրկէ իւր եղբայրներ քրդի ու չէրքէզի
զերութենէն:

Ներքին է արդեօք եղբայրակիլ, ասելով,
թէ այդպիսի մի թատրոն՝ հայ չէ, և հա-
յութեան չէ ծառայում: Եթէ այնտեղ դե-
ղի համար դանկում է և մի լաւ բան, դա
ոչ թէ քննութեան, նախատեսութեան, և
որոշ յատկութիւն արգասիք է, այլ՝ մի բաղ-
դար պատահանութիւն:

Վերեւ ներքեւ, բաւական տեղեր կային
գատարի, չը նայելով որ ներկայացումը յո-
գուտ մի շատ արժանաւոր գերասանի էր:
Իրեւ ընծայ, մի պատիւ և երկու երեք հա-
տորմելի, արտուած փունջեր, այդ մարդու
համար բոլորովն անպէտ: Այո՛, նաեւ մի
քանի տալ ոտանաւոր, տանն՝ ոսկի, միտքն՝
օղաբանութիւն:

Թատրոնի ծախքը մի քանի երկուսուսուրեքներ
տեսան. այնպէս որ դրամարկութեան ամբող-
ջապէս կը մնար Պ. Միսիկեանին:

Գերասանի վերադարձը գէպի իւր աղ-
քատիկ սենեակը խաւար ու խոնարհ էր.
ոչ լոյս, ոչ ծառածայն, ոչ գուռուկ:

Ա. Մ. Ե. Պ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լսում ենք որ Ներքինեան զարդի գանձա-
րանից պակասել է 3000 րուբլ: Յանկալի է որ
այդ լուրը հերքվել և հերքումը, ի հարկէ, լի-
նէր ոչ թէ լոկ խօսքերով, այլ հաստատ փաս-
տերի վրա հիմնված, որովհետեւ այդ լուրը ահա
մի քանի օր է տարածվելով քաղաքի մէջ, բա-
ւական տարակուսանք է պատճառում թիֆլիսի
հայ հասարակութեանը:

Ուստի լրագիրները հաստատում են որ թիֆլի-

զիտեմ որ հասկանում ինչ խօսում են: Զարմա-
նալի բան է, այնքան զգուշ զլուս չեմ, որ մի
լիւռ չը կարողանամ սովորել, բայց և այնպէս
անկարելի եղաւ ինձ երկու տարեկան մէջ գոնեայ
առանձին հարկի բառ անգիր անել և խօսել:
Այսօր մի բառ սովորում եմ, Էդուց մուսանում
եմ, կամ նոյն բառի նման մի ուրիշ բառ եմ ար-
տաւանում, այնպէս որ մի խայտառակ բան է
զուրս գալիս: Իսկ ամենից տուները այցելելու
համար վրացերէնը ընտա չը գիտեմ, մինչդեռ տե-
ղացիք այս ամենապարտաւոր զօրաւոր լեզուն
շատ շուտ են սովորում առանց խնդրելու. ու-
րովհետեւ ես վրացերէն մի քանի բառ արտասա-
նել փորձեցի, երեք օր կոկորդա ցաւեց, այս հա-
շտով եթէ լեզուն ամբողջապէս սովորել ուղե-
նամ, զիֆտերիտի հիւանդութիւնից պէտք է մեռ-
նեմ: Սակայն ամենքը ինձ նման չեն, օրի-
նակ, թիֆլիս նոր եկած և մեծ ու պատիկ 17
հոգիէ բաղկացած մի հայ ընտանիք՝ հայերէն
չը գիտցող մի վրացի ծառայ են վարձել, ծառայ
հայերէն սովորել չէ ուղեցել: 17 հոգի երեք
չորս ամսվայ մէջ աշխատել և վրացերէն են
սովորել ծառային հետ վրացերէն խօսելու հա-
մար: Այո, աղգասիրութիւն, այսպէս է հարկաւոր
որ հայկական հարցը չուտով լուծվի:

Ռուսերէն լեզուի մէջ ունեցած ոյժս զգում
եմ երբ ճաշարանները յաճախում եմ, ես ինքս
էլ հաւանում եմ յառաջադիմութեան, համարեա
բոլոր կերակուրների անունները ռուսերէն գի-

որ հնազանդական ժողովը անպատճառ լինելու է այս տարվայ սեպտեմբեր ամսին:

Պ. Ա. Թուխմանյանի դատախազութիւնը Վերսալէ քաղաքէն մասին, որ պէտք է լինէր չարախօսութեամբ 23-ին, յետագայից մի օրով օրվայ: Մենք կը յայտնենք մեր ընթերցողներին թէ երբ կը լինի այդ դատախազութիւնը:

Արժանաւատ աղբիւրից մեզ հաղորդում են, որ անցեալ տարի Անդրկովկասեան երկաթուղու նաւթային բաժնի (Բաքու—Բալթիկ) երկնակութիւնը պատճառեց նրա ընկերութեանը 35 հազար ռուբլ փաստ ցայտնի է, որ այս ճանապարհների եկամուտը ապահոված է տէրութեան կողմից և այս փաստը իր ծանրութեամբ ընկնում է նրա գանձարանի վրա: Այս հանգամանքը միայն մտքի առաջ ունենալով, շատ ժամանակ չէ որ տեղային երկաթուղու կառավարչական վերահսկողութիւնը ներկայացրել էր ճանապարհային հաղորդակցութեան նախարարութեանը այն նախագիծը թէ ապագայում այդ փաստներին վերջ դնելու համար անհրաժեշտ է նախ քան բարձրացնել բեռնակրութեան գինը մինչև 1/10 կօպ. պօղ զի և րստից, առանց մի օր և իցէ բեռների տարբերութեան: Երկրորդ՝ թույլ տալ ընկերութեանը առնել 1/8 կօպ. ամեն մէկ պուղից բեռնակրութեան և դատարկելու համար բացի նախից, որը կարող են և իրանք, ուղարկողները, բեռնել ու դատարկել: Իսկ երբ ուղարկողները այս անկողաց բանացնեն ընկերութեան կարասիքը, պիտի վճարեն ամեն մէկ պուղից ըստ համաձայնութեան—մինչև 1/8 կօպ. և ոչ աւելի: Արեւմտեան երկաթուղու ընկերութեան գինը պիտի բարձրանա 1/45 մինչև 1/10 կօպ. Նախարարութիւնը, որպէս և հարկաւոր էր սպասելու, այս առաջարկութիւնը մերժեց, որովհետեւ այդքան բարձր տարիքը (1/10 կօպ.) նախի համար չէր կարող վատ ազդեցութիւն չունենալ նրա վաճառահանութեան վրա: Ան ծովի եզերքում և կարող էր տակաւին խանգարել մեր, այս տարի սկզբնաւորած, յարակցութիւնները: Վերանայելի հետ, որը, իր մէջ նախի գործարաններ կառուցանելու համար, քանի միլիոն պուղ յանձնարարութիւններ է արել Անդրկովկասում նախի վերաբերմամբ: Բացի այդ ամենը նախը, որպէս նոր ճիւղ մեր վաճառահանութեան, պահանջում է ամեն տեսակ խրախուսանք և դիւրութիւն:

Մեզ գրում են Ս. Պետրոպոլիտից: Աղափրեան Վրիդոր սրբազան եպիսկոպոսն այստեղ գալու պատճառը ոմանք մեկնում են՝ որպէս թէ Լեւոնիանի ճանապարհի և Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի համար վարժապետներ է որոնելու, իսկ ոմանք ասում են թէ՝ սրբազանը յանձնարարութիւն ունի Լեւոնիանի կողմից հայի տեսնելու յայտնի հայ վախճաւորի հետ և սրա ձեռքից Լեւոնիանի փողերն ազատելու... Լա է

տեմ. երբ սուպ պատուիրեմ չբէլ մուխիս աւում եմ, որ եթէ չեմ սխալվում, նշանակում է առանց ճանճի. որովհետեւ Թիֆլիսի ճաշարաններում սուպը ձմեռը մտով, իսկ ամառը ճանճիով են պատրաստում, շատ կարելի է տեսնազդիւթեան մի նոր եղանակ է. Թիֆլիսում ապրուստը թանգ լինելուն պատճառաւ ծանր ծախքերի դէմ դնելու համար տնտեսազդիւթեամբ հաւասարակշիւթիւնը պահպանում են, օրինակ, բենեֆիտ ունեցող դերասանին փոխանակ եւրոպական մուգիկայով ընդունելութիւն անելու մի նոր խնայողական միջոց են գտել, այն է— դափուլ, դուռնա, դիմալիպտոս:

Անցեալ օր, դէս ու գէն գնամ, ման գամ, մի նոր նիւթ ճարմած ասացի (ես չեմ ուրիշ դարդ չունեմ): Միխայէլեան կամօյի միւս կողմը անցկացայ, և սկսայ բոլորովին անծանօթ փողոցներում պատահմամբ պտոյտներ անել. չը գիտեմ ինչպէս պատահեց, տեսայ որ գետի եզերքն եմ հասել, այնտեղ այնպիսի մի նիւթ գտայ որ քիչ մնաց, լրացրայ խառն լուրերի կարգը ես ինքս նիւթ պիտի դառնայի հետեւալ տողերով: «Այս առաւօտ կուր գետի ափում ձկնորսները մի մարդու գիակ գտան, որ չները խաճինով սպանել էին, սպանվածի գլուխը դուրս հանված թըղթերից խնայվեց որ «Մարկ» լրագրի ֆիլիտոն գրող Վլադիմիր է եղել: Ոստիկանութիւնը չների հետքը գտնելու համար ազգու միջոցներ ի գործ դրած է»:

ուշ քան թէ երբեք.—մնում է մեզ աւելացնելու:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՍՏՐՈ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ

Լիօնից «Presse» լրագրին հաղորդում են մայիսի 8-ից, որ այդտեղ պոլիցիան կառավարեց մի արուեստաւորին, որ կայնում էր պատերի վրա յիշատիւթեան պրօկլամացիաներ:

«Չաս» լրագրը իր մայիսի 8-ի առաջնորդող յօդուածում յանդիմանում է ռուս ժողովուրդը իր վարմունքի պատճառով հրէաների դէմ, որոնց դէմ յարուցված հալածանքը հարաւից հետահետա տարածվում է դէպի հիւսիս և աւելի սպառնալի է դառնում: Լրագիրը մատնացոյց է անում այն բարեկամական յարաբերութիւնների վրա, որոնք կան ինչհայեցիների և հրէաների մէջ և զարմացած հարցնում է ի՞նչի տան և ինչերորդ դարի եւրօպան, ի՞նչի «չըրէական համաշխարհային միութիւնը» ստանալիս կերպով նայում են հրէաների հալածման վրա Ռուսաստանում, այն ինչ, մի քանի տարի առաջ Ռուսիայի հրէաների դրութիւնը դարձել էր ընդհանուր եւրօպական խնդիր:

ՖՐԱՆՍԻԱ

Մարտի մէջ կատարված յայտնի ցոյցի առիթով ռուսաց հիւպատոսի դէմ, Բարտիւնի Սենտ-Ելեր յայտնեց ռուսաց դեսպան իշխան Օրլովին, որ Ռուսաստանը կատարելալ բաւականութիւն կը ստանայ նրան հասցրած վիրաւորանքի համար: Կատարուող հալածանքը այդ ցոյցի առաջնորդներին դէմ, որոնց թուում է և Պաուլա Միսկ, սկսվեցաւ աւելի շուտ, քան ի՞նչ ռուսաց դեսպանը գանգատվեց Ֆրանսիական կառավարութեանը: Ցանցաւորները մեղադրում են անկարգութիւն գործելու և ռուսաց կայսրին վիրաւորելու մէջ:

Ֆրանսիական միւնիստր-տեղապահ Ռուստան յայտնեց Տունիսի բէյին, որ մի քանի անուանի տեղացիներ, անբաւական լինելով Ֆրանսիայի հետ կապված դաշնագրութե-

կս մեռնելուց յետոյ ոստիկանութիւնը չներին գտել չէ գտել, ամենքը մէկ հաշիւ է, արդէն ոստիկանութիւնը երկու ոտքով չներին չէ կարողանում բռնել, չորս ոտքով չներին միթէ կարելի է ձերբակալել:

Տեսէք, նիւթ գտնելու համար քիչ մնաց չըներին զո՞ գնացի, մի հրաշքով կարողացայ ազատվել, կատարաւոր վրաս յարձակվեցան, օգիտէ թիւքս ֆիլիտոնիստ լինել ճանաչելին, ինչ և իցէ մէկ էլ այն կողմերը չեմ գնայ:

Այսպէս է, չը կայ երկրագնդի վրա մի զբաղմունք (բացի վանքի միաբանութիւնից) որ աշխարհային վտանգներից մարդ պատ լինի, դրա համար մարդ պէտք է իր կեանքը ապահովացնէ, որպէս զի ինքը մեռնելուց յետոյ, մնացողները գոնէ մի բան ստանան, կամ եթէ ինքը միշտ որդեկալ ժամանակը կենդանի մնայ, խոստացեալ գումարը ինքը ստանայ: Բայց Թիֆլիսի համար դրա մէջ էլ մի մեծ արգելք կայ. կենաց ապահովութեան կանտօրի առաջին պայմանն է որ կեանքը ապահովցրած անձը Թիֆլիսից փութի տանող երկաթուղով ճանապարհորդելու իրաւունք չը պիտի ունենայ:

Կ. Պետրոսով անիւթաւորութիւնները բազմապատկվում են, Թիւրքերը սկսել են իրանց նախապաշարեալ զգուշութիւնները աւելի եռանդով ստատկացնել հայերի վերաբերմամբ: Բանաստիւթում են առանց խտրութեան, խմբադիր, պատմադիր, տպագրիչ, գրաւար, հայկաբան, գրաւաճառ, աղ-

նից, մտադիր են այժմեան բէյին դահնկէց անել և նրա տեղ ընտրել մէկ ուրիշ: Բուստան պահանջեց կալանաւորել դաւադիրներին և քննութիւն նշանակել:

Ֆրանսիայի և Վենեցուէլայի հանրապետութեան մէջ անբաւականութիւն պատահեց, որովհետեւ երկրորդը չէ վճարում Ֆրանսիային այն 305,000 դոլար, որ նա պարտ է Ֆրանսիային դեռ կայսրութեան ժամանակից: Այդ հարցի պատճառով ծագած անբաւականութիւնները առիթ տուին Ֆրանսիական դեսպանին ընդհատել դիպլոմատիական յարաբերութիւնները Վենեցուէլայի կառավարութեան հետ և Ֆրանսիա ուղեւորվել:

Գամբետտայի փայլուն յաղթութիւնը լրագիրների քննութեան նախադուշակութիւնների և ինթադրութիւնների առարկայ է դարձել: «Republique Française» լրագիրը յայտնում է, որ պատգամաւորների ժողովի վճիռը յետոյ Ֆրանսիայի համար նոր դարաւոր է սկսվում: Բոլոր անհամաձայնութիւնները կը մոռացվեն և ապագայ ընտրութիւնների ժամանակ կանգիդատներ լից կը պահանջվի յայտնել իրանց կարծիքները այն ընդարձակ սօցիալական վերանորոգութիւնների մասին, որոնց պէտք է իրագործէ պատգամաւորների ապագայ ժողովը: Բոլոր կուսակցութիւնների լրագիրները խօսում են Գամբետտայի գորութեան և կոչման մասին: Ընտրողական հարցի քննութեան օրը պատգամաւորների ժողովը կսկսվում էր քուէարկութեան հետեւանքը: Նիսայից մի օր առաջ բոլոր պատգամաւորներին ուղարկվեցաւ Գրեվիի «La Paix» լրագրի այն համարը, որտեղ նկարագրված էին Բարդուի և Գամբետտայի նախագծից առաջնաւելի փոփոխութիւնը: Հասարակութիւնը լցրել էր իր համար պատրաստված տեղերը, դիպլոմատիական լոժաների մէջ գտնվում էին բոլոր պետութիւնների ներկայացուցիչները: Հարկից աւելի սենատօրներ սպասում էին Գամբետտայի ճառին: Միւնիստր Ժիւլ Ֆերրիի զեկուցումը Տունիսի հետ դաշնագրութիւն կապելու մասին աննկատելի անցաւ: Ընդհանուր ուղարկութիւնը աւելի էլ լարվեցաւ, երբ Գամբետտա բարձրացաւ ամբիօնի վրա: Ժողովի մէջ տիրեց լուռութիւն: Գամբետտայի ճառը տեղ տեղ շատ լաւ էր, բայց նա յաջորդաբար չէր խօսում, որովհետեւ նրան

գային երաժիշտ, բանաստեղծ և այլն. այս ընթացքով մի օր ամբողջ հայերին պէտք է բանտարկեն, բայց այդքան հայ բովանդակելու չափ մեծ բանտ չը կայ. ես խորհուրդ կը տայի Օսմանեան կառավարութեան որ բոլոր հայերին Հայաստան աքսորել: Երաւարտիկ յարմար և լայնածաւալ մի բանտ, հայկական հարցն էլ ինքն ըստ ինքեան լուծված կը լինէր: Թիւրքին նպատակն է հայերին ոչնչացնել, բայց ողորմելին չատ է սխալվում, նա կարծում է թէ հայերը սուլմա են, որ առանց ծամելու կարելի է կուլ տալ: Իսկզբն չէ խանութ թէ հայը անցեալին մէջ ինչ խորագէտ և ճշոր տէրութեանց ճշնունների տակ չէ անհետացել: Միթէ ի կորուստ պատապարտված թիւրքի ծաղրելի կամակորութեամբ պիտի փնտնայ հայը: Այնու ամենայնիւ Պետրոսով հայերի վախը կօմքական է դարձել, ինչպէս երեւում է երկու հայի մէջ տեղի ունեցած հետեւալ խօսակցութիւնից:

— Բարի լոյս, պարոն Ամիրկոնեան,
— Սուս կանց եղբայր, կամաց ասա, զուլաս փորձանքի կը դնես:
— Ի՞նչ կայ եղբայր, ինչ ասացի:
— Ես Ամիրկոնեան չեմ, ամուսն փոխեցի, հիմայ ամուսն Գուգուկեանն է:
— Ի՞նչ է պատճառը:
— Վախենում եմ որ ինձ չը բանտարկեն, վարդան Մամիկոնեանի տղան կարծելով:
— Լսում եմ որ վերջապէս Անգլիան զթալով

անդադար ընդհատում էին և նա ստիպված էր սրամիտ պատասխաններ տալ, որոնք ոգեւորութեամբ էին ընդունվում: Նրա ճառից յետոյ պատգամաւորները դարձեալ կասկածում էին քուէարկութեան հետեւանքները և անհամբերութեամբ սպասում էին նրա սկսվելուն: Երբ յայտնվեցաւ Գամբետտայի յաղթութիւնը, ամենքը նրան շնորհակցելին և սկսեցին շնորհաւորել: Պատգամաւորների ժողովի վճիռը երեւի կը հաստատվի սենատից: Միւնիստրները չը մանակցեցին քուէարկութեանը: Վիւլ Ֆերրի և Նահապետ Գրեվիի զգուշում են, որ իրանք յաղթված են:

ՆԱՄԱԿ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

Փարիզ, 18 մայիս

Նատ ժամանակ չը կայ որ Ֆրանսիան սկսեց իր պատերազմական գործողութիւնը վայրենի խրուժիւրների դէմ և այսքան ժամանակամիջոցում դեռ աջող կերպով է յառաջ տանում իր դործը: Այստեղի լրագիրների ասածներին նայելով պէտք է շուտով վերջանայ վայրենիների կատարեալ յաղթութիւնը, բայց եղանակների վատ լինելու պատճառով մի քիչ երկար կը տեւէ: Հեռագիրներից տեղեկանում ենք, որ Ֆրանսիական զօրքը արդէն հինգ կիլոմետր հեռու է դառնում Թունիսից: Կեռ ես մի վճռողական պատերազմ տեղի չէ ունեցել, որի համար բաւական են համարում միայն տասն ու հինգ հազար զինուոր: Խրուժիւրները մինչև այժմ, ընդհանրապէս, միշտ տեղի են տուել Ֆրանսիական զօրքերին անշնան դիմադրութեամբ և կենտրոնանում են մի բաւականին դժուարմատելի լեռան վրա, ուր թաղված է իրենց նշանաւոր սուրբը:

«Le Rappel»-ը Բապպէլ—լրագրի խմբագիրը իր առաջնորդող յօդուածում յայտնում է այն կարծիքը, թէ Ֆրանսիան պիտի շտապէ պատերազմը շուտով վերջացնել, որպէս զի սրանից էլ մի նոր կոնգուստ հարց չը ծագէ եւրօպական տէրութիւնների մէջ. որովհետեւ, ասում է պարոնը, Ալժիրիում և Թունիսում սրբազան պատերազմ են քարոզում մահմետական հոգեւորականները և հաւատացեալները այս քարոզներով ոգեւորված սպառնում են կոտորել բոլոր եւրօպական գաղթականութիւնները: Եթէ այսպէս պատահի, աւելացնում է պարոնը, որը շատ ցաւալի հետեւանքներ կուենայ, այն ժամանակ բոլոր տէրութիւնները ստիպված պէտք է պատերազմական նաւատորմ ուղարկեն աֆրիկական ափերը չարագործներին պատմելու: հետեւաբար պիտի ծագէ մի նոր կոնգուստ և կշքած հարց, որը լաւ ապագայ չէ խոստանում ընդ-

Հայաստանի վիճակի վրա, ուղում է այդ հարցին վերջնական կերպով մի որոշում տալ իր ազգեցիկները ի գործ դնելով: Տար Աստուած, որ ստատանան փորը չը մանէր, և այս անգամ էլ Հայաստանին Աֆղանիստան չաւեր, ինչպէս անցեալ տարի Ֆիլիպինոսն ասած էր. բայց վախենալու բան չը կայ, թէ կուղէ Պետրոսով տան ասէ, Աստուած կեանք տայ Կ. Պետրոսի բնօրինակական ժողովին, նա իսկույն մի բողոք կանէ, այն ժամանակ Անգլիան բանից պըրժած է:

Իսկզճ Հայաստան, ոչ ոք վրան չը խցար, ամեն չարեաց դարման կը գտնեն, օրինակ խաղողը ֆիլօքսերա ունի, սրա դեղը գտնված է. ցորենը մորեխ ունի, սրան էլ ճարը մտածել. բայց հայը քիւրդ ունի, սրան ինչու մի հնար չեն մտածել, կարծես թէ հայը խաղողի կը ցորենի չափ արժէք չունենար: Որքան լաւ կը լինէր եթէ լուի ծաղիկի փոշին նման մի գեղգանէին և Հայաստանի փիւրղաբանակ գծերի վրայ փոշից ցանէին. քրդերին ջնջելու համար: Արդարեւ մի փոշի կայ, որի գոյնը լուի ծաղիկի նման դեղին չէ, այլ սև է, գծախառնաբայ այդ սև փոշին հոտը Օսմանեան կառավարութեան քթին անախորժ թուելուն համար մօտերում արգելեց, բայց...

Կընօ